

Η θέση του hip hop στην Ελλάδα της κρίσης

Του Oxybrain

Πώς μια βιωματική μορφή τέχνης αποτυπώνει μια κοινωνία που καταρρέει

Έχοντας γεννηθεί στο μεταίχμιο δύο δεκαετιών, του '80 και του '90 και βιώνοντας την τελευταία δεκαετία της κρίσης, θα μπορούσα να πω ότι λίγο πριν κλείσω τα τριάντα έζησα τρεις Ελλάδες. Την Ελλάδα της απάθειας, της ανασφάλειας και του τρόμου.

Την πρώτη, επειδή την έζησα σαν παιδί, την έχω αρκετά αθώα στο μυαλό μου αν και κρίνοντάς την από θέση απόστασης πλέον, τη θεωρώ τη χειρότερη από όλες. Οι άνθρωποι έχουμε την τάση να εξιδανικεύουμε όσα δε μας περιορίζουν σε προσωπικό επίπεδο. Οι ίδιοι πόλεμοι μας περιτριγύριζαν στα Βαλκάνια, τα ίδια οικονομικά σκάνδαλα αποκαλύπτονταν, το ίδιο διεφθαρμένο πολιτικό σύστημα μας κυβερνούσε. Ωστόσο, σε προσωπικό επίπεδο η πλειοψηφία των Ελλήνων ζούσε σε καθεστώς αστικής ασφάλειας με εργασιακή και οικονομική εξασφάλιση. Το 2007, τη χρονιά που τελείωνα το Λύκειο, ξεκίνησε το κραχ της Αμερικής. Τότε άρχισε μια ατμόσφαιρα φαινομενικής ανασφάλειας. Φαινομενικής γιατί επί της ουσίας κανείς δεν ανησυχούσε στην Ελλάδα σε ρεαλιστικό επίπεδο. Η εξασφάλιση που αναφέρθηκε παραπάνω, δεν είχε αξιολογηθεί από κανέναν σαν προνόμιο, αλλά σαν πάγια κατάσταση. Κανείς και τίποτα δε φαινόταν ότι μπορούσε να απειλήσει το ραγιαδισμό του νεοέλληνα. Η πρώτη φορά που ταραχτήκαν τα βαλτόνερα μιας κοιμισμένης κοινωνίας, ήταν ο Δεκέμβρης του 2008. Τότε που ράγισε η βιτρίνα της κανονικότητας. Τότε που φάνηκε ότι για χρόνια κάτι δεν πήγαινε καθόλου καλά και υπήρχε κόσμος που το βίωνε βαθιά μέσα του. Ο Δεκέμβρης του 2008 ήταν η δυναμική σχέση της σύγκρουσης λαού και κράτους, όπου μάλιστα αποδείχθηκε υλοποιήσιμη. Ήταν η πρώτη λέξη στις σελίδες των συγκρούσεων που γράφτηκαν τα επόμενα χρόνια στην πλατεία Συντάγματος, από την ένταξη της Ελλάδας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και έπειτα. Όταν δηλαδή ξεκίνησε η Ελλάδα της ανασφάλειας.

Τότε και μόνο τότε, άρχισαν να τρίζουν τα θεμέλια μιας σαθρής ελληνικής νοοτροπίας που μεσουράνησε τη δεκαετία του '90. Ίσως το κίνημα της Πλατείας, να μην ήταν καν κίνημα, αλλά ένα συνονθύλευμα αγχωμένων μικροαστών, αριστερών που εποφθαλμιούσαν την καρέκλα της εξουσίας και εθνικιστών που ένιωθαν πως πλησιάζει η ώρα τους, ωστόσο άλλαξε την καθημερινότητα και τις συνήθειες μεγάλου μέρους των πολιτών. Σαφώς, μέσα σε όλη αυτή την διαδικασία υπήρξαν και άνθρωποι που συγκρούστηκαν αγνά και με στόχευση. Οι ίδιοι που το έκαναν πάντα. Έπειτα από συνεχόμενες διεκδικήσεις, βίαιες πορείες και μάχες με την αστυνομία, ο κύκλος αυτός άρχισε σιγά σιγά να κλείνει.

Μετά την ιστορία με το δημοψήφισμα, η ανασφάλεια που οδήγησε σε αμφισβήτηση της άρχουσας τάξης και διεκδίκηση των κεκτημένων χρόνων, άρχισε να μετατρέπεται σε παραίτηση και εν τέλει σε τρόμο. Πλέον βιώνουμε τη μιζέρια της ανεργίας και της οικονομικής ανέχειας σαν αυτονόητη κατάσταση, σαν τίποτα να μη μπορεί πλέον να μας βγάλει από ένα τέλμα που οι ίδιοι επιτρέψαμε να έρθει. Όμως κάθε εποχή έχει και το soundtrack που της αναλογεί. Και αυτοί που διηγούνται πάντα την αλήθεια, είναι οι μόνοι που μπορούν να εκφράσουν την εποχή που ζούμε.

Η ελληνική μουσική των '90s είχε τρεις βασικές κατευθύνσεις. Ποπ, λαϊκά και έντεχνα. Όλα αυτά συμπορεύονταν άριστα με το πνεύμα της περιόδου. Επιφάνεια, διασκέδαση και

ψεύτικες ανησυχίες. Αν κάποιος ήθελε από το γυμνάσιο κι έπειτα να διασπαστεί από το βασικό ρεύμα της μουσικής, άκουγε έντεχνα. Αυτό το δήθεν προβληματισμό, χωρίς καμιά ουσία. Γιατί έτσι ζούσαμε. Καμία κριτική στη ρίζα του προβλήματος. Ίσως σε μερικές εκφάνσεις της η ροκ σκηνή να κάλυπτε αυτά τα κενά, αλλά με μεσοβέζικους τρόπους. Και κάπου στο βάθος υπήρχαν κάτι τύποι που έκαναν hip hop. Αν στις αρχές του '90 φαινόταν δύσκολο να κάνεις hip hop με ελληνικό στίχο, πόσο πιο δύσκολο φαινόταν ο στίχος αυτός να είναι ουσιαστικός σε μια κοινωνία που στη δική της αντίληψη ευημερούσε. Και όμως, το hip hop στήθηκε για αυτό ακριβώς το λόγο. Θα μπορούσε να συνοψισθεί όλο αυτό το ξεκίνημα στους τίτλους δύο δίσκων της πρώτης εποχής. Στη «Διαμαρτυρία» των Active Member και στο «Σκληροί Καιροί» των FFC.

Το hip hop ήταν η μοναδική μορφή -μαζί με την punk- που στάθηκε στο ύψος του και χτυπούσε την πόρτα των αστών από τα χρόνια που κανείς δεν ενδιαφερόταν να ανοίξει. Μίλησε για την αλήθεια πίσω από το περιτύλιγμα της δεκαετίας του '90. Για τα προβλήματα που έκρυσαν κάτω από το χαλάκι της ευρωπαϊκής πλέον Ελλάδας. Υπήρχαν άνθρωποι που πάντοτε ζούσαν στο περιθώριο της γιορτής των προνομιούχων και αυτούς πάντοτε εξέφραζε και αναδείκνυε το hip hop. Όταν τα χρόνια που ζούμε θα έχουν περάσει σαν κομμάτι της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, το hip hop θα μπορούσε να αναφέρεται σαν λαογραφικό στοιχείο και αφηγητής της εποχής μας. Ότι έπαιξε το ρόλο δηλαδή που έπαιζε το ρεμπέτικο, η πρώτη underground σκηνή της Ευρώπης.

Κάπως έτσι φτάνουμε στις αρχές του 2000. Το hip hop έχει αποκτήσει μια σχετική αποδοχή και απήχηση, έχει δημιουργήσει έναν πυρήνα ανθρώπων, τα πρώτα συμβόλαια σε δισκογραφικές εταιρίες έχουν αρχίσει και υπογράφονται και σε αυτό το σημείο αρχίζει να δέχεται τους πρώτους κλυδωνισμούς. Είναι η εποχή των Ολυμπιακών Αγώνων. Η εποχή της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης, του star system και lifestyle της Ελλάδας. Τα πάντα αγοράζονται και τα πάντα πουλιούνται. Η εμπορευματοποίηση ακουμπάει λοιπόν και το hip hop. Μιας και η μουσική βιομηχανία – και το σύστημα εν γένει – ό,τι δε μπορεί να κατανοήσει και νιώθει πως απειλείται από αυτό, τείνει να το κάνει κτήμα της, να το απογυμνώνει και εν τέλει να το ευτελίζει, στόχευσε και το hip hop. Κάποιοι MCs αρχίζουν να καλοβλέπουν την προοπτική να βγάλουν χρήματα από το ραπ και το σπρώχνουν στο εμπόριο άνευ όρων. Αλλάζουν τον ήχο και το στίχο τους και ομογενοποιούνται με τη μαζική μουσική κουλτούρα. Συνεργάζονται με λαϊκούς καλλιτέχνες, παίζουν σε μεγάλα νυχτερινά μαγαζιά, κυκλοφορούν video clips στα κανάλια και βουτάνε το χέρι όσο πιο βαθιά μπορούν στο μέλι. Είναι η εποχή που το hip hop προσπαθεί να αναπροσδιορίσει την ταυτότητά του. Εκ μνήμης θεωρώ πως είναι ίσως η πιο νεκρή εποχή για το εγχώριο hip hop από άποψη κυκλοφορίας δίσκων, νέων συγκροτημάτων και παραγωγικότητας. Εν τούτοις, υπάρχουν καλλιτέχνες οι οποίοι συνεχίζουν να το κρατούν όρθιο σε αυτή την προσπάθεια να μη χαθεί η ταυτότητά του.

Το hip hop έχει βγει από την αφάνεια. Η μουσική βιομηχανία το έχει προωθήσει σε τέτοιο βαθμό που βλέπουμε λαϊκούς καλλιτέχνες να προσπαθούν να «ραπάρουν». Η προσπάθεια για αλλοίωση της κουλτούρας του όμως πέφτει στο κενό. Τα χρόνια της λάμψης έχουν αρχίσει να θολώνουν. Η δυναμική του internet έχει αρχίσει να μεγαλώνει, δίνοντας βήμα

στους MCs να προωθούν πολύ πιο εύκολα τις δουλειές τους. Η κοινωνική εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 έρχεται με τη σειρά της να θέσει πολλά ερωτήματα που το hip hop καλείται να εκφράσει. Τέλος, η σκιά της οικονομικής κρίσης άρχισε να σκεπάζει την ελληνική καθημερινότητα, με αποτέλεσμα να αδειάζουν τα μεγάλα μαγαζιά όσο αδειάζουν και οι τσέπες του νεοέλληνα. Ο κόσμος βγαίνει στους δρόμους, διεκδικεί και καταστέλλεται.

Ποια είναι η θέση του hip hop στην Ελλάδα της κρίσης λοιπόν; Τι παρακαταθήκη έχει αφήσει αυτά τα δέκα χρόνια;

Αν συσσωρεύσουμε τη δισκογραφία αυτής της περιόδου και τη μελετήσουμε προσεκτικά θα διαπιστώσουμε πως η στιχουργική αφήγηση της εποχής αυτής, είναι αρκετή για να υπογραμμίσει και να υποδείξει όλα τα στάδια και τις πτυχές μιας Ελλάδας που αργοπεθαίνει. Γιατί όμως δεν το έκανε κανένα άλλο μουσικό είδος; Γιατί έσβησαν σιγά σιγά οι καλλιτέχνες που μεσουρανούσαν την προηγούμενη δεκαετία; Η απάντηση είναι απλή. Φτάνει να δούμε ποιος κρύβεται πίσω από το μικρόφωνο και την πένα. Οι hip hop καλλιτέχνες είναι καθημερινοί άνθρωποι που ζουν κι εργάζονται δίπλα στον καθένα. Λίγοι είναι εκείνοι που βγάζουν κάποια χρήματα από αυτό και ακόμα λιγότεροι εκείνοι που βιοπορίζονται ολοκληρωτικά. Οι προβληματικές και οι ελλείψεις που έσπειρε η οικονομική κρίση είναι οι ίδιες που ταλαιπωρούν το σύνολο των πολιτών.

Στην αντίπερα όχθη, έχουμε καλλιτέχνες φερέφωνα της μουσικής βιομηχανίας, μαριονέτες κουρδισμένες να υπηρετούν έναν κύκλο συμφερόντων και μια μηχανή παραγωγής χρήματος. Ένα ολόκληρο σαθρό οικοδόμημα στηρίχθηκε πίσω από τις βιτρίνες λαϊκών – ποπ και έντεχνων καλλιτεχνών. Δεν είναι απορίας άξιο που τοποθετούνται στο ίδιο τσουβάλι και οι έντεχνοι καλλιτέχνες. Μπορεί με πλάγιους τρόπους, με άλλα μέσα και όπλα, ωστόσο τον ίδιο κύκλο συντηρούσαν. Η σημερινή τους παρουσία άλλωστε αποδεικνύει του λόγου το αληθές. Κάποιοι από αυτούς έχουν κρυφτεί πίσω από ασφαλιστικές εταιρίες προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων. Εφόσον η εποχή τους έχει παραμερίσει, προσπαθούν να καρπωθούν ακόμα και σήμερα, με κυριολεκτικά νταβατζηλίκια, τα πεπραγμένα του παρελθόντος.

Η διαχωριστική γραμμή λοιπόν έχει τραβηχτεί οριστικά. Το hip hop είναι η φωνή εκείνων που παλεύουν να επιβιώσουν με αξιοπρέπεια μέσα σε ένα καθεστώς οικονομικής και κοινωνικής δικτατορίας. Όλο και περισσότερα συγκροτήματα κάνουν την εμφάνισή τους στα δρώμενα, ενώ ο κόσμος έχει αρχίσει να το αγκαλιάζει και να κατανοεί τους κώδικές του με μεγαλύτερη σαφήνεια. Αυτό δεν έγινε γιατί άλλαξε το hip hop, αλλά γιατί προσαρμόστηκε η ελληνική κοινωνία -εξαιρετικά βίαια- σε όλα αυτά που τόσα χρόνια διηγούταν. Κάθε τι όμως που μιλάει τη γλώσσα της αλήθειας, είναι απειλή.

Το hip hop δεν είναι ελληνικό φαινόμενο. Δημιουργήθηκε στις αρχές του '70 στα γκέτο της Νέας Υόρκης από αφροαμερικάνους, ως φωνή διαμαρτυρίας έναντι σε κάθε μορφή διάκρισης και καταπίεσης. Είκοσι χρόνια μετά, μεταφέρθηκε στις γειτονίες της Αθήνας, σαν μια παγκόσμια και ενιαία κουλτούρα, που εφορμάται από τα καθημερινά προβλήματα, φιλτράρει τα ερεθίσματα και εν τέλει ασκεί πολιτική. Στην άλλη όχθη του Ατλαντικού, ο Talib Kweli, Αμερικανός ράπερ, είχε δηλώσει χαρακτηριστικά στο ντοκιμαντέρ *The Black Power Mixtape 1967-1975*: «Πριν λίγα χρόνια, άκουγα τους λόγους του Stokely Carmichael (σ.σ. μέλος των Μαύρων Πανθήρων) καθώς ετοιμάζα ένα νέο δίσκο. Ήταν λίγο μετά την 11η Σεπτεμβρίου κι έκανα κράτηση ένα εισιτήριο με την εταιρία Jet Blue Airlines για να πετάξω στην Καλιφόρνια. Όταν έφτασα στο αεροδρόμιο με σταμάτησαν το FBI, η CIA και η

Υπηρεσία Ασφάλειας Μεταφορών, όλοι αυτοί με τα μαύρα κοστούμια και με πήγαν σε ένα δωμάτιο και άρχισαν να με ανακρίνουν για τους λόγους του Stokely Carmichael τους οποίους άκουγα. Προφανώς είχαν κάποιο κοριό ή κάτι τέτοιο, αλλά ανησυχούσαν που εγώ άκουγα ένα λόγο του Stokely Carmichael από το 1967. Σαράντα χρόνια πριν! Έχουμε gangsta ράπερς που μιλάνε συνέχεια για το πώς πυροβολούνε άλλους ανθρώπους και πώς σκοτώνουν, αλλά το FBI δεν ψάχνει αυτούς. Ψάχνουν εμένα γιατί ακούω ένα λόγο που δόθηκε σαράντα χρόνια πριν. Και αυτό σου δείχνει τη δύναμη που έχουν αυτά τα λόγια, το πώς αντηχούν ακόμα και σήμερα». Είναι φανερό λοιπόν, ότι όσο ο λόγος του hip hop παραμένει εναρμονισμένος με τις αρχικές αξίες και τους στόχους της κουλτούρας του, είναι μια πραγματική απειλή στο σύστημα και όσους το υπηρετούν.

Κάπως έτσι, στην Ελλάδα του 2013, έρχεται η δολοφονία του Παύλου Φύσσα, γνωστού στη hip hop κοινότητα ως Killah P. Η γνωστή νεοναζιστική εγκληματική οργάνωση επέλεξε έναν καλλιτέχνη από τους κόλπους του hip hop για να επαναπροσδιορίσει τους εχθρούς της. Δεν είναι πλέον μόνο οι μετανάστες και οι πρόσφυγες εκείνοι οι οποίοι απειλούν την Ελλάδα. Είναι και οι Έλληνες. Οι Έλληνες που ορθώνουν το ανάστημά τους ενάντια σε κάθε μορφή μίσους, διακρίσεων και καταπίεσης. Ο Παύλος Φύσσας δεν ήταν ένα τυχαίο θύμα της φασιστικής εγκληματικής οργάνωσης, αλλά όπως χαρακτηριστικά αναφέρει μάρτυρας, πρώην μέλος της, στην 199η δικάσιμο στις 13 Νοεμβρίου 2017, ήταν στοχοποιημένος τουλάχιστον 3-4 μήνες πριν δολοφονηθεί.

Συνοψίζοντας, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, το κίνημα του hip hop στην Ελλάδα, από τις αρχές του '90 έως και σήμερα, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο και συμπορεύεται με όλες τις προβληματικές του κοινωνικού ιστού της χώρας. Ακόμα περισσότερο δε, τα τελευταία αυτά χρόνια της οικονομικής κρίσης, όπου οι παθογένειές του έχουν απογυμνωθεί και είναι εμφανείς σε όλα του τα επίπεδα, το hip hop βρίσκεται στον πυρήνα της εποχής. Παρατηρεί, επεξεργάζεται, αναλύει και συνθέτει μέσω του στίχου και της δυναμικής των λέξεων, στρέφοντας ένα μεγάλο καθρέφτη στο πρόσωπο της κοινωνίας. Όπως όλες οι γνήσιες βιωματικές μορφές τέχνης, το hip hop θέτει ερωτήματα με σκοπό να εμπνεύσουν, να ενώσουν και να γίνουν σώμα. Ένα σώμα αληθινό, με σάρκα και οστά, που θα δώσει απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα και θα διαμορφώσει μια νέα πραγματικότητα.

Πηγή: Το Περίοδικο